

Makói vendég jelentette be érdeklődő látogatását a zsembói népfőiskolára. Eltévdt. Összebeco-rogta az egész falut, mire sötét este útbaigazítót talált. Az megmaradt a fejében, hogy iskolába kell jönnie, csak kiesett belőle, hogy tanyai iskolába. Kereste tehát a benti iskolát. Ki mint él, úgy ítélt, lépten-nyomon megállapította: ez a falu csupa iskolából áll. Mert egy-egy lakóháza akkora vagy nagyobb, mint más-hol az iskola. Azelőtt nem járt a faluban, sőt ilyen falut itthon egyáltalán nem látott még. Nincsen kár haszon nélkül, biztosra vehető: soha többet el nem felejtí, milyen is Zsombó.

Kár, hogy csak este látta. És ez olyan kár, amelynek nincsen haszna.

*

Régen volt, nagyon régen, riportot írtam *Tiltott házak* címmel. A zsembói faluvégen fényképeztem hozzá képeket: félig kész épületeket. Átíkszeltek őket, hogy azonnal kiablájanak: nem lett volna szabad megépülniök, mert a tanyai főbűnök közé tartozott az építkezés. Kemény büntetés járt érte. Akárhányszor arra járok, mindig eszembe jut az eset. Még mindig kívül esnek a belterületi határt jelző falutáblán, tehát még mindig falunak számítanak. Az akkori törvények szerint le kellett volna bontaniok. Irtóztatós kár lett volna ez is.

Azóta új tanyák építését is szorgalmazza a falu. Villanyt, vezetékes vizet, gázt ad hozzá, még az alapozás előtt, és telefont ígér, közeli határidővel. Rakhatom a földkiáltójeleket. Telefont, tanyára! Gázt, tanyára! Vízvezetéket, tanyára! És villanyt is, tanyára! Százával tudunk példát azelőtt, hogy a tanyai baromistállókba kivezették a villanyt, de a mellette lévő emberi hájlekba nem lehetett. Mindez annak a biztos tudatában történt, hogy legfőbb érték az ember. Ha engedelmesekedett!

Semmi jelentősége nincsen, hogy nem viszik kijebbe a táblát. Büntetést nem kell fizetni tanyai építkezésért.

*

Sokszor leírtam már: ezt a falut, megalakulása után nem sokkal, halálra is ítélték. Funkció nélküli település kategóriájába került, ami azt jelentette: Szatymazba kell beolvadnia. Tizenöt lakóháza volt 1950-ben, a temploma és egy két tantermes iskolája. Tagadni nem lehet, Szatymaz is szépen fejlődik, kapkodhatja a fejét az idegen nappal is, este is, de versenyre kelhetne egymással a falu, ha lenne ilyen idegen vetélkedő egyáltalán. Akkor igazi a lépték, ha azt vesszük, Zsombó helyén üres földnek kéne lennie. Virágzó falu lett belőle.

Ne vegye senki ömlengő túlzásnak, amit most mondok, mert nincsen benne egy szememnyi se, ami ne lenne igaz: a világ kezd figyelni rá.

A legutóbbi példálóm kezdem. Itt járt februárban egy ír úr, bizonyos *Paddy Doherty*, és ellátogatott a Wesselényi népfőiskolába is. (Többször előjön még ez az iskola, ne legyen harag belőle.) A közösségi vállalkozások apostola az illető, ezer példát látott már, de Zsombón meghatódott. Ha egy falu ennyire élni akar, arra oda kell figyelnie a világnak. Annnyira beelátott az emberek lelkebe, nyár közepén már meghívták a polgármestert egy hétre Angliába, a walesi herceg által alapított közösségi vállalkozások világtalálkozójára. Kiállítás is összehoztak erre az alkalomra: zsembói képeket állítottak ki.

– Ez önmagában is kedves meglepetés volt számunkra – mondja a polgármester, *Dr. Faragó M. Vilmos* –, de akkor ámultam el igazán, amikor a falunkból származó dokumentumokon helyrajzi számokat – a fölfedeztem. Nem győztünk titko-

Zsombói otthonok

sítani annak idején, nehogy a szomszéd megtudjon valamit, mert akkor az ellenség is megtudhatja, ő meg a helyrajzi számait is tudják? Akkor döbbsentem rá igazán: az egész titkolózás semmit nem ér. Olcsóbb is a nyíltság és hasznosabb is. Végül látogattuk a londoni közösségi vállalkozásokat, rengeteg értesüléshez juthattunk hozzá. Sajnos minden angol nyelven van, ennél fogva tudós koponyák könnyen hozzájuthatnak, de azok, akiknek legnagyobb szükségük lenne rá, nyelvi nehézségek miatt még kevés hasznát látják.

– Emlékszem rá, abban is reménykedtek, pénzt is kapnak ettől a szervezettől.

– Téves alapokra épült ez a remény. Pénzt nem adnak, és ezt meg is mondták, de minden rendelkezésükre álló tapasztalatot eljuttattak mindenková. Olyan modelleket ajánlanak, amik náluk vagy máshol már hatékonyan bizonyultak. Láthattuk például, milyen adókedvezményrel támogatja az angol állam a saját erejükből létrehozott közösségeket.

– Na, ennek sok hasznát nem veszik. Itthon adókedvezményre ne számítsanak.

– Az ottani adókormányzatnak se tetszik az ötlet, ő is beszédni szereti a pénzt, és nem elengedni, de az állam mer erős lenni, ha jóra való szándékot lát.

– Jó lett volna a pénzügyminiszterünket is magukkal vinniök.

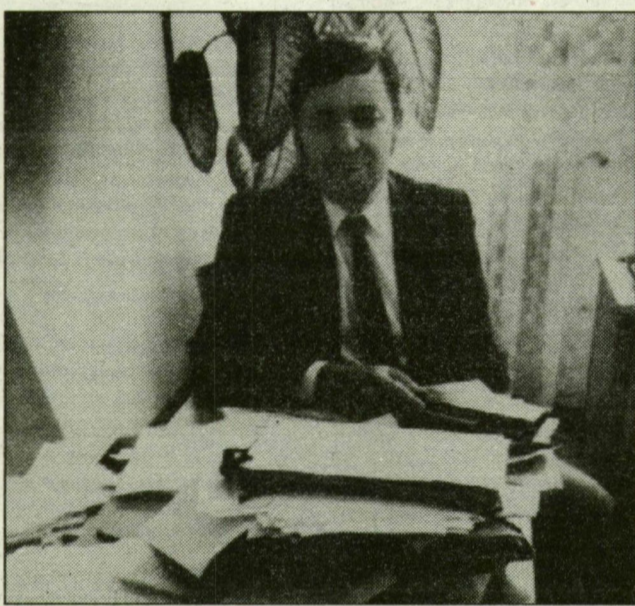
– Bízom benne, egyszer ő is be-látja: az adókedvezmény a legjobb kamatozó befektetés is lehet.

– Kanyarodjunk haza egy kicsikét. Nagyszerű érzés, hogy a világ is kezd már tudni rólunk, de lesújtó is lehet, hogy ötven kilométerrel arrébb szinte semmit nem tudnak.

– A látszat csal. Sokan vannak, akik tudnak. Ötszázra tehető azok száma, akik az utóbbi években vándoroltak be hozzánk. Úgy is mondhatjuk, kivándoroltak, mert többségük a városból költözött ki. Körülbelül százötven a vállalkozó! Egyfolytában attól féltünk: ha kiöregszik valaki a tanyájából, az a tanya tönkremegy. Kiderült, nem megy tönkre; megveszik és fölújítják. A tervek szerint érinti a falu határát az E-5-ös út nyomvonala és a tervekben szereplő déli autópálya is. A vállalkozók többsége már erre készül. És egyre többen járnak hozzánk külföldről is, mert szeretnének a két nagy forgalmú út mellé üzleteket, műhelyeket és raktárakat telepíteni.

– A sok idegen és a sok változás nem teszi tönkre a falut és a tanyát?

– Tönkre talán nem, de az biztos, hogy átalakítja. Azt már most be kell látnunk, hogy az a gazdálkodási folyamat, amely eddig nagyszerűen termelte a hasznot – a földműveléstermesztés, kiterjedt

FOTÓ: ENYEDI ZOLTÁN

Dr. Faragó M. Vilmos polgármester

piacozással –, sokáig nem tartható. Olyan kereskedelmi hálózat kell, amely megszabadítja a piacra járás gyötrelmeitől a termelőt, de úgy, hogy nem az ő hasznából akar megélni. Természetesen látszik az is, hogy a termelőnek egyöntetűbb és jobb minőségű árut kell adnia. Sajnos egyelőre kiveri a hideg veríték a könyvelésnek csak a gondolatától is, pedig egyre nyilvánvalóbb, hogy anélkül nem élhet meg. Talán az a szellemi hájszalcsövesség, ami a bevándorlók és az öslakosok között kialakul, ebben is segít. És a piacozást nyilván föl-váltja majd a helybéli földolgozás.

De ehhez kell a jól szervezett továbbító kereskedelem!

– Látni lehet a Szegedre menő út mellett egy bekerített nagy területet, villannyal jól ellátva. Ott mi készül?

– Vágóhidak épülnek oda. Egy csomó hentest elküldtek mostanában a munkahelyéről, őket telepítjük ide.

– Hány családot érinthet ez? Tízet, húszat, ötvenet?

– Rosszul számol, aki csak a közvetlen érdekeltséget nézi. A vágóhidnak állatokra is szüksége van. Az állatokat valakinek tenyésztenie kell. Az egész falu érdekelt tehát abban, hogy az a telep minél hamarabb munkába állhasson.

*

Szó volt az idegenek érdeklődéséről. Az új utak öntik majd ide az idegeneket. De tud-e majd beszélni velük egyáltalán a zsembói ember? *Kálmán Ferencet* kérdeztük: az iskola hogyan készül minderre?

– Azelőtt legfőljebb negyedikes gyerek kezdetű idegen nyelvet tanulni. Tudtuk, hogy az már késő, de nem változtathattunk rajta. Most? Az első osztályban már tanulhat.

rémesetek sokaságáról kapunk híreket, ebből a faluból azonban nem.

– Kiskerti betörések se lennének?

– Kettőről sajnos tudunk. És ami még sajnosabb, sejtjük ugyan, kik követték el, de egyelőre nincsen rá bizonyítékunk. Nagyon figyelünk, előbb-utóbb befutnak a csöbe.

*

Falatozó néven működik a falu presszója. *Sipos Mihályék* házában van, két szép szoba lett volna eredetileg, de egybeszakították. Ki van írva az ajtóra, hogy faiskolai lerakat is működik itt, kútfúró is hirdeti magát, a focicsapat őszi fordulójának a listája olvasható, és egy falutérképet is kiakasztottak, ne kelljen messzire mennie, aki tájékozódni akar. Azzal fogad Siposné: jó, hogy jöttem. Olvasott valahol róla, hogy selyemhernyót úgy is lehet tenyészteni, hogy táppal etetik. Régen volt eperlevél, minden tanyaudvar eperfákkal volt tele, de ma már nincsen. Úgy hal-lotta, a vásárhelyi főiskolán folynak ilyen kísérletek. Tudakoljam már meg, mert érdeklődő bőven lenne.

Megígérem, leírom az újságba és megkérem a vásárhelyieket, szóljanak, ha igaz a hír. A népfőiskolásokat is érdekelné. De akkor is furcsa, ha éppen a presszós hölgy kíváncsi rá!

Három évvel ezelőtt nyílt a boltocska, azóta a Városlátó szí-neiben fogadja a vendégeit. Fő slá-ger nyáron a fagyalt. Messze föld-ről is eljönnek ide nyalakodni, leg-alább úgy, mint Soltvadkertre. Sok jó tanácsot is kaptak a vadker-tiektől, féltékenységnek a nyomát se fedezték föl bennük. Gépek beszerzésében és alapanyagokban is tudnak segíteni. Süteményt pedig a szatymazi sütődeből vesznek. A francia krémes lett a legkere-settebb, mert úgy hírlík, sok helyen nem lehet már kapni.

Sokat dolgozik ez az asszony. Reggeltől estig hajtja magát, és este hazamegy, a tanyára. Itt úgy mondják, kimegy tanyára, de tudom, odakint ez a szóhasználat: ki-megyünk Zsombóra. Kintről nézve tehát a falu van kint.

*

Huszár János autófényező kisiparos. A cégtáblája szerint Szegeden lakik, az Úrhajos utcában, de az a tábla már nem érvényes. Még a nyáron mondta, kamera előtt, százötven-kétszáz évig rakos-gathatta volna össze forintjait, hogy ilyen műhelyt és ilyen házat épít-sen magának és családjának, csak hát nem él az ember százötven évig.

Szegedről tanyára költözni azonban nem megy könnyen. A házi-

asszonyt kell ebben az ügyben kérdeznünk.

– Nem is érezzük magunkat tanyainak. Itt a buszmegálló, tizenöt perc alatt benn vagyok Szegeden. Nézzem be a lakásunkba!

Benéztem. Szemem-szám távta maradt. Tanyai ügyekben némi jártasságom van, de ilyet még nem láttam. Kandallós nappali, és ez akkor is nagy szó, ha a kandalló szájában nem tüzet látok, hanem egy váza száraz virágot. Előkelő ízléssel tervezték, és nagy szeretettel építették. Hallom, szíves-ségből és barátságból épült, ismerősök dolgoztak itt, akiknek leg-többször szakmabéli munkával tör-lesztett a mester.

– Csak a telefon hiányzik, de az nagyon.

Gondolom, az Szegeden is hiányzott, bár most azt hallani, a telefonos vállalat inkább a pane-lokat akarja megrakni készülékekkel, mert ott szaporíthat legjobban. Egyelőre még fájdtja a fogát, amikor a falusi telefonokról tár-gyal, de már nem térhet ki előle.

– Hatalmas gödröt látok az udvaron. Ugyan, mire jó?

– Nyáron főlíával béleltük ki, ebben fürödtek a gyerekek.

Lám csak, lám! Úszómedence is van már tanyán! Még nem olyan elegáns, mint az özönével mutatott nyugati filmekben a villaudvaron, de már van. Disznó, birka és tyúk is van az ólakban, pedig Szegeden az se lehetett. És még egy meglepetés: póniló! A gyerekek!

Remélem, városi gyerekek nem olvassák! Rettenetes lenne, ha elkezdenék nyúzni az apjukat-anyjukat, költözzenek ki ők is tanyára, hogy pónijuk lehessen. Meg birkájuk, kakasuk, disznójuk, sok malaccal.

Az autófényező azt mondja, azelőtt a szalámigyárban volt fényező, de elment a gusztsusa az ott látottaktól. Ezért tartja a fazékba való állatokat inkább maga.

*

Átme gyünk a szomszéd tanyába is. Eszembe jut azonnal: a népfőiskolán azt kérték többek között, hadd halljanak valamit arról, milyen épületeket kínálnak a tervezők a tanyai népeknek. Mert amit a televízió mutogatott nemrég, az vagy guszttalánul föl-tupírozott volt, vagy nem oda illőnek mondták. Nem kell messzire mennie a zsembói embernek, ha meglepőt akar látni. És nem kell építészeti szakértőnek lenni ahhoz, hogy *Makovecz Imre* eszünkbe jusson. Csakhogy azonnal megmondja *Ráczné Tölly Valéria*, a háziasszony, aki egyébként a veszprémi vegyipari egyetemen végzett, környékérték ugyan *Makovecz*, mert ismeretség fűzi őket össze, de csak egyik tanítványa vállalta el a tervezést. Hatalmas fatörzs a díszoszlop a bejáratnál, és mit látok odabent? A többrendeltetésű alsó szinten is fatörzsek tartják a galériát, sőt az udvar felőli tornác oszlopai is közösséges fatörzsek. A mennyezet faszerkezetes költemény, és a lakás oldalbugy-rában van a felnöttek hálója, fölötte, a galérián pedig a gyerekeké.

A konyha a lehető legkor-szerűbb, de a földszinti nagy térség egyik sarkában van. Még arra is ügyeltek, mosogatóskor se kelljen a háziasszonynak háttat fordítani családjának.

Három tündérgyerek nyüzsg az asszony körül. Rájuk nézni is gyönyörűség. És a bölcsesség is figyelemre méltó, ami ebből az asszonyból sugárik:

– A ház kész, most jön az otthonalapítás.